

Чередарчук А.М.

здобувач кафедри кримінального права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Щорічно в Україні проводиться понад 85 тис. конкурсних процедур за державні кошти. Суми проведення державних закупівель вираховуються мільярдами гривень, тому знаходяться зацікавлені особи, які різними шляхами намагаються в процесі здійснення закупівель товарів, робіт та послуг привласнити ці кошти. З року в рік злочинність у даній сфері набирає чималих обертів. Крім того, рівень латентності кримінальних правопорушень, що вчиняються у вказаній сфері, залишається надзвичайно високим.

Сьогодні спостерігаються численні факти проведення фіктивних тендерів та тендерів за завищеними цінами, монополістичної змови учасників, просування на ринок «своїх» або фіктивних фірм, існування системи «відкатів» та так званого «кумівства». З метою створення фіктивної конкуренції доволі часто проводяться торги, коли “родинні” фірми-учасники подають різні за ціною тендерні пропозиції для формального дотримання процедури державної закупівлі.

Крім того, низка фірм, вигравши тендер, вказують найкращі умови та укладають договір, але потім цей договір не виконують, унаслідок чого замовник зазнає збитків, тому що на проведення нового тендера немає часу.

Після проведення торгів не відслідковується якість виконання договорів із закупівлі. Зокрема, нерідко спостерігається змова замовника та учасника про невиконання або неякісне виконання договорів, оскільки не передбачається обов'язкове інформування щодо виконання договору на всіх його стадіях з метою уникнення вчинення зловживань, пов'язаних з безпідставним підвищенням ціни договору після проведення тендера [1, с.15].

За оцінками фахівців, серед найбільш криміналізованих сфер державних закупівель в Україні є агропромисловий та паливно-енергетичний комплекси, сфери охорони здоров'я, соціального захисту населення, ЖКГ, а останнім часом також і оборонна сфера.

Варто наголосити на тому, що через нераціональне та неефективне витрачання бюджетних коштів, невиконання державою бюджетних зобов'язань загострюються соціальні проблеми, оскільки зростає розрив між переважною частиною населення, яка змушена виживати, і тими, хто швидко збагачується, незаконно присвоюючи бюджетні кошти. Через безкарність чиновників, які розкрадають бюджетні кошти, дискредитується право, у суспільній свідомості формується переконання про беззахисність громадян і перед злочинністю, і перед владою [2, с.225-226].

Детермінантами кримінальних правопорушень, вчинених у сфері державних закупівель, в більшій мірі виступають:

- економічні фактори корумпованої злочинності. Серед основних економічних стимулів корупції особливу роль виконує нестабільність у країні, яка проявляється, насамперед, у неконтрольованих інфляційних стрибках, які провокують чиновника шукати будь-які джерела збагачення. Наприклад, хабарництво пов'язане з економічною кризою, нестабільністю грошово-фінансової системи, слабкістю державних інститутів, правовим нігілізмом, змінами в соціальній структурі суспільства тощо;

- політичні фактори злочинності в сфері державних закупівель. Відсутність ефективного політичного механізму, який забезпечує швидке позбавлення повноважень державних і муніципальних чиновників, які себе скомпрометували в очах населення своїми діями;

- психологічні фактори корумпованої злочинності. Багатовікові традиції хабарництва на державній службі; традиційно низький рівень солідарності населення з нормами про відповідальність за підкуп; деяка гіперболізація в громадській свідомості (в основному під впливом засобів масової інформації) тотальної корумпованості державного апарату;

- вкрай низький рівень фактичного розкриття кримінальних правопорушень, який створює об'єктивні передумови для сприйняття можливості бути притягнутим до кримінальної відповідальності як дуже малий [3, с.215-217].

Більшість порушень, допущених під час здійснення держзакупівель, є однотипними та мають системний характер, при чому порушення допускаються на всіх стадіях проведення процедур, починаючи з подачі заявки та закінчуючи підписанням договорів на закупівлю.

Однак, не зважаючи на свою вживаність поняття кримінального правопорушення у сфері державних закупівель не віднайшло своєї дефініції у вітчизняному законодавстві, тому його формулювання відіграє першочергову роль. Під поняттям власне кримінального правопорушення завжди розуміємо передбачене Кримінальним кодексом України суспіль-

но небезпечно винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [4, с. 7].

М.А. Медененцев відзначає, що за своєю сутністю злочини, що вчиняються у сфері державних закупівель, спрямовані на заволодіння бюджетними коштами і пов'язані з порушенням законодавчо встановлених процедур придбання послуг, виконання робіт або набуття права власності на товари за державні кошти [5, с. 239]. У свою чергу, В.В. Дараган під злочинами, що вчиняються під час проведення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти, розуміє суспільно небезпечні діяння, передбачені кримінальним законом, вчинені з порушенням встановлених законодавством України процедур закупівель за державні кошти [6, с. 62]. Так, враховуючи наведене, можна стверджувати, що йде мова про такі дії, які порушують встановлений порядок процедур здійснення державних закупівель.

Для того, щоб зрозуміти чим насправді є кримінальне правопорушення у сфері державних закупівель, слід виокремити деякі його характерні особливості, що визначають зміст його поняття. На думку деяких вітчизняних науковців, здебільшого така злочинна діяльність виявляється у різного роду службових, корупційних злочинах (публічного та приватного секторів, що характеризується зрощенням бізнес-структур і державного сектора економіки), злочинах з ознаками шахрайства тощо [2, с. 223-224].

Саме тому під кримінальними правопорушеннями у сфері державних закупівель слід розуміти суспільно небезпечні діяння, які пов'язані зазвичай із особою замовника, а також передбачають використання державних (бюджетних) коштів з метою втілення протиправних задумів шляхом вчинення шахрайств, службових, корупційних та інших діянь, передбачених Кримінальним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами.

Зловживання під час державних закупівель опосередковують вторинну злочинну діяльність у вигляді розкрадання бюджетних коштів та їх подальшої легалізації.

Оскільки кримінальні правопорушення у сфері державних закупівель є комплексним явищем, і яке часто-густо включає в себе прояви шахрайств, нецільового використання бюджетних коштів, зловживання службовим становищем, корупцію та інші негативні явища, то при виявленні та розслідуванні таких кримінальних правопорушень слід враховувати певні характерні ознаки. Так, враховуючи, що найчастіше у сфері державних закупівель спостерігаються зловживання у формі завищення

цін та інших зловживань, основними характеризуючими ознаками виступають:

- відносно однакова кількість укладених контрактів (включаючи субпідряди) серед учасників торгів протягом певного періоду часу;
- відносно однаковий вартісний обсяг робіт серед учасників торгів протягом певного періоду часу;
- постійний розподіл тендерів серед учасників торгів;
- постійне ранжирування пропозицій цін, наприклад, коли ціни двох учасників торгів завжди близькі;
- визначені учасники торгів завжди виграють тендери у тих самих географічних зонах чи по тих самих видах товару;
- суб'єкти господарювання часто беруть участь у торгах, але ніколи їх не виграють у відповідних географічних зонах;
- ідентичні пропозиції цін чи ідентичні ціни на певні цінові пропозиції, де звичайно можна очікувати розкид цін;
- запропоновані ціни значно перевищують очікувані замовником ціни чи оцінки ціни, що існує на ринках. Має місце значна різниця між високими і низькими запропонованими цінами;
- пропозиції високих цін групуються і відрізняються не значно;
- відсутність оцінки чи робочої таблиці для калькуляції ціни, що пропонується учасником (чи її неповнота), в учасника торгів, що програв тендер;
- укладання субпідрядів між переможцем торгів та іншими учасниками, що пропонували високі ціни чи зовсім не надавали цінових пропозицій;
- покупка матеріалів чи оренда устаткування переможцем в учасників торгів;
- спостерігається зниження вартості в тендерних пропозиціях, коли новий чи рідкий учасник торгів виражає свій інтерес до надає пропозиції на тендер;
- відмова суб'єктів господарювання, що отримали та ознайомились з тендерною документацією, брати участь в тендері;
- менше, ніж звичайно, конкурентів надають тендерні пропозиції;
- один учасник торгів надає замовнику не тільки свої власні тендерні пропозиції, але і пропозиції своїх конкурентів;
- місцеві конкуренти регулярно надають більш високі пропозиції цін за доставку в прилеглі райони, чим за доставку у віддалені райони;
- будь-яка погрішність у зовнішньому вигляді однієї чи декількох пропозицій цін;

- два чи більше учасників торгів пов'язані відносинами контролю [7, с. 137].

1. Кузьмін Р.Р. Питання правового регулювання державних закупівель в Україні / Р.Р. Кузьмін // *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 1. С. 14-23.
2. Скалозуб Л. Правопорушення у сфері державних закупівель як загроза національній безпеці України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015. № 3. С. 220-231.
3. Сливенко В.Р. Шляхи удосконалення протидії злочинам при здійсненні державних закупівель. *Правове, організаційне та методичне забезпечення діяльності підрозділів ДСБЕЗ: тези доповідей та повідомлень учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції 10 червня 2011 року*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. С. 215-217.
4. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 15 серпня 2016 року: *Офіц. текст*. К.: Алерта, 2016. 192 с.
5. Меденцев А.М. Характеристика предмета та умов вчинення кримінальних правопорушень у сфері державних закупівель. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 8. С. 239-241.
6. Дараган В.В. Преступность в сфере государственных закупок и ее взаимосвязь с коррупционной преступностью. *Вестник Нижегородской академии МВД России*. 2015. № 3 (31). С. 61-64.
7. Дараган В.В. Сучасний стан наукової розробки проблем протидії злочинам в Сфері державних закупівель. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 1. С. 135-139.

Чередарчук А.М. Поняття кримінальних правопорушень у сфері державних закупівель

В статті зазначається, що щорічно в Україні проводиться понад 85 тис. конкурсних процедур за державні кошти. Суми проведення державних закупівель вираховуються мільярдами гривень, тому знаходяться зацікавлені особи, які різними шляхами намагаються в процесі здійснення закупівель товарів, робіт та послуг привласнити ці кошти.

Через нераціональне та неефективне витрачання бюджетних коштів, невиконання державою бюджетних зобов'язань загострюються соціальні проблеми, оскільки зростає розрив між переважною частиною населення, яка змушена виживати, і тими, хто швидко збагачується, незаконно присвоюючи бюджетні кошти.

Більшість порушень, допущених під час здійснення держзакупівель, є однотипними та мають системний характер, при чому порушення допускаються

на всіх стадіях проведення процедур, починаючи з подачі заявки та закінчуючи підписанням договорів на закупівлю. Однак, не зважаючи на свою вживаність поняття кримінального правопорушення у сфері державних закупівель не віднайшло своєї дефініції у вітчизняному законодавстві, тому його формулювання відіграє першочергову роль.

Під кримінальними правопорушеннями у сфері державних закупівель слід розуміти суспільно небезпечні діяння, які пов'язані зазвичай із особою замовника, а також передбачають використання державних (бюджетних) коштів з метою втілення протиправних задумів шляхом вчинення шахрайств, службових, корупційних та інших діянь, передбачених Кримінальним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами.

Ключові слова: державні закупівлі, кримінальні правопорушення в сфері державних закупівель, ознаки кримінальних правопорушень в сфері державних закупівель.

Cheredarchuk A.M. The concept of criminal offenses in the field of public procurement

The article notes that more than 85,000 competitive procedures are held in Ukraine annually at public expense. The amount of public procurement is calculated in billions of hryvnias, so there are stakeholders who are trying in different ways in the procurement of goods, works and services to appropriate these funds.

Due to irrational and inefficient spending of budget funds, non-fulfillment of budget commitments by the state, social problems are exacerbated, as the gap between the majority of the population forced to survive and those who get rich quickly by misappropriating budget funds is growing.

Most of the violations committed during public procurement are of the same type and have a systemic nature, and violations are allowed at all stages of the procedure, from the submission of the application to the signing of procurement contracts. However, despite its applicability, the concept of criminal offense in the field of public procurement has not found its definition in domestic law, so its wording plays a primary role.

Criminal offenses in the field of public procurement should be understood as socially dangerous acts, which are usually related to the person of the customer, as well as the use of state (budget) funds to implement illegal plans by committing fraud, official, corruption and other acts under the Criminal Code. Ukraine and other regulations.

Key words: public procurement, criminal offenses in the field of public procurement, signs of criminal offenses in the field of public procurement.